

7 december 1916

Over de grens gekomen.

Men schrijft ons uit Maastricht:

Gisteren hebben ruim 40 Belgen gelegenheid gezien om over de grens te komen. Ze hebben daartoe de volgende list gebruikt. Te Haccourt hielden 3 Duitse soldaten de wacht op een stoomboot in de Maas, die de Duitse vlag had gehesen. Enkele Belgen maakten een praatje met de Duitsers en boden hen een borrel aan. In een tweede borrel deden de Belgen een slaapdrankje en zodoende sliepen de Duitsers in. Ze werden weer aan boord genomen, de Belgen trokken de pakken der Duitsers aan en met zekerheid stuurden zij de boot de Maas af door de sluizen te Visé. Op Hollands grondgebied liep de boot ter hoogte van Eijsden vast aan de kant. De Duitsers kregen hun pakjes weer terug en de Belgen wezen hun de weg weer terug naar België.

26 december 1916

Parijs, 25 december. Vannacht heeft een van onze luchteskaders de munitieopslagplaats van Bergen gebombardeerd.

29 december 1916

Het te Maastricht verschijnend dagblad Les Nouvelles van donderdag meldt:

Zoals wij reeds eerder schreven, loopt de spoorlijn Aken-Leuven met een tunnel onder het kerkhof van Glons door. Maar de tunnel is gegraven in een bank van gespleten mergel, waarin instortingen vaak voorkomen. Nu zijn, een dezer dagen, verschillende grafkelders van het kerkhof, o.a. die van de families Galand en Garot ingestort en met

hun inhoud in de tunnel terecht gekomen. Door het vlugge afwerken doen zich overal verzakkingen voor, die herhaaldelijk herstellingswerken noodzakelijk maken.

5 januari 1917

Over de grens gekomen.

Uit Maastricht wordt aan De Telegraaf gemeld: Voor de tweede maal is het een aantal Belgen gelukt, per boot Nederland te bereiken. Hedennacht hadden zich 96 dienstplichtige jonge Belgen op een passagiersboot de Atlas ingescheept. Om 1 uur vertrokken zij uit Luik. Toen de Duitsers het bemerkten, schoten zij met een klein kanon en met een mitrailleur op de vluchtelingen, maar niemand werd gewond. Door het hoge water en de sterke stroom schoot de boot flink vooruit. Nabij de grens doorbrak de boot de afsluitketting, en vannacht kwamen de mannen behouden te Eijsden aan land. Een vrouw met twee kinderen en een ontvluchte Rus hebben te tocht ook meegemaakt. Hedenmorgen kwamen zij te Maastricht aan en begaven zich naar het Belgische consulaat.

8 januari 1917

Met de cinema aan het front.

In de Daily Express vertelt een Amerikaan hoe hij als cinemafotograaf in Frankrijk werkte om opnamen van de gevechten aan het westelijk front te maken.

“Ik was al acht keer gevangen genomen bij mijn pogingen om naar het front te komen en tenslotte bevond ik mij in Amiens met het dringend bevel, ten spoedigste de stad te verlaten.

Die avond vertrok er een artillerietrein naar het front. Ik klom op een der vlakke wagens, waar ik onder het zeildoek kroop dat over een stuk veldgeschut lag, en mij voor de nacht gereed maakte. Spoedig viel ik in slaap.

Toen ik de volgende ochtend wakker werd, was ik reeds te Bergen. Ergens in de buurt heerste een geweldig lawaai; de kanonnen kraakten en donderden, zodat de lucht ervan dreunde. En toen ik uit mijn schuilhoek keek, zag ik juist een regiment Highlanders voorbijgaan in de richting vanwaar het gedonder klonk.

Die gelegenheid moest ik waarnemen. Ik kwam uit mijn schuilplaats, ruilde met een Highlander enige sigaren voor een stuk chocolade en volgde toen het regiment. Na twee uur marcheren kregen we bevel om in de eerste loopgravenrij te gaan.

Jongen, wat was dat een dag! Terwijl de Highlanders op de Duitsers vuurden, werkte ik met vlijt aan mijn camera, want voor de eerste maal bemoeide niemand zich met mij. Iedereen was te druk bezig om op mij te kunnen letten ...

Die loopgraaf werd spoedig onhoudbaar voor enig sterfelijk mens en tenslotte kwam het bevel, om terug te trekken.

De mannen die uit de loopgraaf weg konden komen verdwenen zo spoedig zij konden. Ik bleef achter, niet omdat ik gewond was of omdat ik er erg op gesteld was om er te blijven, maar omdat ik een opname van een Duitse inval wilde maken.

Dat lukte mij dan ook en toen ik hen bemerkte kwamen zij op een honderd meter afstand als konijnen wippend op mij aan.

Ik kroop uit de loopgraaf alsof de duivel mij op de hielen zat en rende weg zo hard ik kon. De lucht was vol van het gefluit der kogels en in

mijn verbeelding voelde ik ieder ogenblik een Duitse bajonet in mijn rug te stoten.

Ik kwam al rennend tenslotte in een Frans linieregiment terecht en toen ging mijn haar weer vlak liggen. Maar voor ik op mijn sterfbed lig zal ik nooit zo dicht bij de dood zijn geweest als op die dag.

Op zekere avond, tijdens een bombardement nam een Belgisch soldaat, die ik vroeger als kelner te New York had gekend, mij mee in een wijnkelder en gaf mij wat stro om op te slapen. In hetzelfde huis waren nog enige Belgische soldaten ingekwartierd.

Even na middernacht viel een projectiel uit een 42 cm kanon op het huis en ontplofte. In de kamer waar ik sliep werden negen man gedood en op de verdieping daarboven nog vijftien man.

Ook aan de Somme ontsnapte ik in juli 1916 op merkwaardige wijze aan de dood. Ik kan u daaromtrent niet veel meer vertellen, dan dat iemand die opwindende gebeurtenissen wil meemaken, nergens beter heen kan gaan dan daar.

Ik draaide de kruk van mijn "movie"machine achter de Engelse loopgraven en maakte wat opnamen, toen er ergens in de buurt een granaat ontplofte, die mijn toestel aan stukken sloeg, terwijl ik zelf later met een lichte schedelbreuk wakker werd.

Maar ik leef nog en ik ben er nu aan gewend. Ik ben van alles gaan houden en daarom ga ik er weer heen."

9 januari 1917

Men weet, dat van Duitse zijde herhaaldelijk is beweerd, dat er reeds voor het uitbreken van de oorlog Franse troepen in België waren, maar dat dit telkens van Belgische en Franse zijde is tegengesproken.

Ook dit is een kwestie, die de geschiedschrijver later zal moeten uitmaken.

In de Vossische Zeitung vinden wij de volgende verklaring, door een Franse krijgsgevangene, met name Alcide Lanciel, tegenover de Duitse militaire overheid afgelegd:

“Bij het uitbreken van de oorlog stond ik als actief soldaat bij de 1^e compagnie van het 148^e regiment infanterie bij de standplaats Givet. Reeds de 1e augustus 1914 werd ons regiment met de spoortrein over de Frans-Belgische grens in de richting Dinant vervoerd, en wij werden nog dezelfde dag te Yvoir in België uitgelaten. We losten ons per compagnie in kleinere afdelingen op. Zondag de 2e augustus stonden we in Anhée en Houx op post.”

Of er nog andere Franse troepen voor het uitbreken van de oorlog België waren binnengerukt, wist de soldaat niet.

De Vossische Zeitung tekent hierbij aan, dat dus Franse troepen met toestemming van de Belgische autoriteiten het Belgische deel van het belangrijke Maasdal bezetten, en dat de eerste Duitse troepen eerst drie dagen later, op 4 augustus, over de Belgische grens kwamen. Verder houdt de Vossische vol, dat er ook reeds op het einde van juli Engelse troepen in Frankrijk waren geland.

Verder meldt het blad, dat een lezer het mededeelt, het volgende in april 1915 voor het Berlijnse Amtsgericht te hebben beëdigd:

“De 28^e of 29^e juli 1914, ‘s morgens, heb ik een brief, eigenhandig door de actieve minister Thomson (Franse minister van handel) geschreven, en gericht aan de heer dr. Josserand te Contreville, in handen gehad, waarin hij schrijft: “Wij (de Franse regering) zijn nauwkeurig ingelicht. Rusland gaat door, er kome wat er wil. Het kan echter nog veertien dagen of drie weken duren.”

(Bemerk de tegenspraak onder de telegrammen).

11 januari 1917

De schending van de Belgische neutraliteit.

Men schrijft ons:

In ons avondblad van 9 dezer heeft men kunnen lezen de in de Vossische Zeitung medegedeelde verklaring van de Franse krijgsgevangene Alcide Lanciel, volgens wie reeds op 1 augustus 1914, dus nog voor Duitsland zijn verzoek om doortocht tot de Belgische regering had gericht, bij Yvoir in België Franse militairen zouden zijn verschenen, benevens de gemotiveerde tegenspraak van deze verklaring door Havas.

Dit geeft ons aanleiding te herinneren, dat reeds eerder van Duitse zijde dergelijke mededelingen zijn gedaan, welke, voor zover ons bekend, tot dusver niet zijn weerlegd. In de brochure van dr. R. Graszhoff, Belgiens Schuld, zugleich eine Antwort an prof. dr. Waxweiler, Berlin, G. Reimer, 1915, worden op blz. 16-20, in aansluiting bij een aan de Gazette van Charleroi van 30 juli 1914, ontleend bericht van de 29^e, volgens hetwelk op 28 juli zeven extra treinen met troepen Charleville hadden verlaten met bestemming naar de Belgische grens, en sedert twee nachten een bestuurbare ballon uit Maubeuge zich boven het gebied van Mons bewoog, de beëdigde verklaringen aangetroffen van twee gevangen Franse soldaten en een gevangen Franse korporaal, behorende, niet gelijk Lanciel tot het 148^e regiment infanterie te Givet, maar onderscheidenlijk tot het 28^e regiment dragonders (garnizoen Sedan), het 21^e regiment dragonders (garnizoen Noyon) en het 8^e regiment huzaren (garnizoen niet vermeld). De verklaring van een van deze soldaten, G. O. E. Saily, bevat geen aanwijzing van de data,

waarop de door hen vermelde feiten zouden hebben plaats gehad, en kan dus worden terzijde gelaten. Volgens de beëdigde verklaring van de korporaal Louis Bellard werd zijn regiment op 30 juli gemobiliseerd. De 31^e werd het per trein naar Hirson gebracht, waar het omstreeks middernacht aankwam. Toen ging het naar Douchery en op 2 augustus verder naar Bouillon. De Belgische grens werd die dag 's middags tegen 5 uur overschreden. In Bouillon verenigde de troep zich met de 23^e en 27^e regimenten dragonders, die ongeveer terzelfder tijd de grens moesten zijn overgetrokken.

Volgens de zeer uitvoerige beëdigde verklaring van Gust. Cochard, trok zijn regiment, het 28^e dragonders, samen met het 30^e, de 31^e juli 1914, 's morgens om 10 uur, uit het garnizoen Sedan naar het Franse Mouzon, waar zij zich 's middags verenigden met een batterij van 4 stukken van het 40^e artillerieregiment te Meziers-Charleville. De gecombineerde troep rukte vervolgens weer op in de richting naar Sedan, doch boog, bij Bazeilles gekomen, naar het noorden af en sloeg over La Chapelle de weg naar België in. De grens werd op 31 juli 1914, ongeveer om 9 uur 's avonds, overschreden en daar door een Belgische brigadier en vier gendarmen te paard opgewacht, die de troep naar Bouillon brachten. Kort voor Bouillon betrok het 30^e regiment dragonders, nog altijd op Belgisch gebied, een kwartier. Het 28^e, benevens de batterij van het 40^e, kwamen op 31 juli tegen 10 uur 's avonds in Bouillon, waar zij in het gemeentehuis hun kwartierbewijzen kregen, en vriendschappelijk ontvangen werden. Bij een patrouillerit de volgende dag (1 augustus) ontmoette Cochard tussen Bouillon en Arlenville drie andere Franse cavalerie-regimenten, volgens verklaringen van de manschappen het 3^e en 6^e kurassiersregiment en het 4^e huzarenregiment, die zich bij de patrouille aansloten, tot zij een eind voorbij Florenville links afzwenkten en verder België inreden. Cochard voegt erbij, dat een vergissing in de datums onmogelijk is, daar hij ongeveer op 20 juli een

verlof van 14 dagen, te beginnen op 1 augustus, had aangevraagd. Hij zou te dien einde de 31^e juli zich aan de voor ieder verlof voorgeschreven geneeskundige keuring hebben te onderwerpen gehad, doch moest nu in plaats daarvan de 31^e juli op mars. Door deze bijzonderheden staan hem, naar hij verklaart, de data volkomen nauwkeurig voor de geest.

Het scheen ons niet onbelangrijk deze gegevens in herinnering te brengen. Wellicht kunnen ook zij tot nader onderzoek aanleiding geven. De zaak is het zeker waard. Niet omdat, blijkens de beëdigde verklaringen, juist Duitsland door de daarin medegedeelde feiten, die het immers destijds nog niet kende, tot de inval in België gerechtigd zou blijken geweest te zijn. Maar omdat zij licht zouden werpen op de houding van het neutrale België tegenover de beide strijdende groepen.

13 januari 1917

De schending der Belgische neutraliteit (ingezonden).

Het doel, waarmee de "Vossische Zeitung" in dit tijdsgewricht nogmaals de legende heeft opgedist als zouden reeds op 1 augustus 1914 Franse troepen op Belgisch grondgebied verschenen zijn, is duidelijk: het komt er op aan de Duitse annexatiebegeerten aan te moedigen.

Vanwege een blad als de "Vossische Zeitung" kan een dergelijk streven, gesteund door dergelijke middelen, dan ook niemand bevreemden.

Uit het ingezonden stuk in de "Nieuwe Rotterdamse Courant" van 11 januari, blijkt evenwel, dat zelfs in Nederland door sommigen nog steeds de deur wordt open gehouden, langs waar de twijfel kan binnen sluipen.

Oorlogslegenden zijn taai; ten bewijze het feit, dat er nog steeds Belgen zijn, die aan de onzin geloof hechten, als zouden Duitse troepen bij de inval in België over Nederlands grondgebied getrokken zijn.

Mag ik er dan ook op wijzen, dat waar de inzender van het stuk in de N. R. C. beweert, dat aangaande het verschijnen van Franse soldaten op 1 augustus, in België, reeds eerder van Duitse zijde dergelijke mededelingen zijn gedaan, welke, voor zover ons bekend, tot dusver niet zijn weerlegd, de schrijver blijkbaar over geen voldoende materiaal beschikt.

Zo is het opmerkelijk dat, waar hij het heeft over de brochure van dr. R. Graszhoff: "Belgiens Schuld, zugleich eine Antwort an prof. dr. Waxweiler", de inzender niet weet dat sindsdien, en wel in april 1916, een boek van Em. Waxweiler is van de pers gekomen: "Le Procès de la neutralité Belge (Réplique aux accusations)", waarvan het hoofdstuk "Dernières Paroles" aan de weerlegging der brochure van dr. R. Graszhoff is gewijd.

Dernières Paroles, treffende woorden inderdaad, daar onder deze titel de laatste bladzijden verschenen zijn, welke de betreurde Waxweiler met een zo rustig gemoed en helder inzicht ter verdediging van zijn belasterd land geschreven heeft.

Ik beschouw het zelfs als een daad van piëteit tegenover de nagedachtenis van die uitmuntende man, de schrijver van het ingezonden stuk uitsluitend te verwijten naar de bladzijden van Em. Waxweiler over de brochure van dr. Graszhoff.

De 4e augustus werd nog door de Franse minister van oorlog geschreven:

“L’Allemagne va tenter par de fausses nouvelles de nous amener à violer la neutralité belge. Il est interdit rigoureusement et de la manière la plus formelle, jusqu’à ce qu’un ordre contraire soit donné, à toutes nos troupes, de pénétrer, même par des patrouilles ou de simples cavaliers sur le territoire de la Belgique, ainsi qu’à tout aviateur de survoler ce territoire. Un ordre contraire ne sera d’ailleurs donné que lorsque le G. Q. R. se sera entendu avec le gouvernement belge.” (Getekend: Messimy).

Duitsland had zijn nota aan de Belgische regering gezonden de 2e augustus; het Belgische grondgebied werd de 4e augustus door de Duitse troepen geschonden, en slechts die dag richtte België zijn beroep tot de garanderende mogendheden.

Ik zou hier ter weerlegging van de verklaringen, waarop dr. Graszhoff steunt, gans het verslag moeten overschrijven, dat het Frans hoofdkwartier op verzoek van Em. Waxweiler opgesteld heeft.

Maar het bedraagt 4 blz. van zijn boek. Ook zal ik mij beperken tot het samenvatten van de besluiten, waartoe de schrijver van dit verslag komt, na tot in hun geringste bijzonderheden de verklaringen onderzocht te hebben van de in Duitse gevangenschap geraakte Franse soldaat, aan wiens woorden door de inzender van het hier gewraakte stuk een zo grote betekenis wordt gehecht.

Het verhaal van de cavalierist Cochard benadert in geen enkel opzicht de werkelijkheid, behalve wat de datum betreft, waarop zijn regiment zijn garnizoen verlaten heeft en wat de richting aangaat, die het regiment bij het uitrukken genomen heeft. Het verhaal wemelt van datum- en naamverwarringen: Saint-Laurent-sur-Othain wordt Saint-Laurent bij Aarlen, dat niet bestaat. Er zijn feiten, die in hun geheel uitgevonden zijn; zo is het dat de weg Bazeilles-La Chapelle-Bouillon, langs dewelke het 28^e dragonders in België zou gekomen

zijn, op een afstand ligt van 25 km van de weg die door dit regiment werkelijk gevolgd werd (Montmedy-Avioth-Bellefontaine). Zelfs kan er van geen verwarring sprake zijn, waar Cochard beweert, dat zijn regiment de 31e juli te Bouillon ingekwartierd werd, want volgens het verslag van de luitenant-kolonel van het 28e dragonders is er nooit een afdeling van dit regiment door Bouillon getrokken.

En ziehier een nog meer typische bijzonderheid:

“L’inexactitude des ses renseignements s’étend jusqu’à ses fonctions : affecté comme cycliste au 3e escadron du 28e dragons il n’a jamais été à cheval dans le rang, ainsi qu’il le laisse entendre.”

Wat nu zijn bewering betreft, dat toen de grens de 31e juli 1914 overschreden werd, zijn regiment door een Belgische brigadier en 4 gendarmen te paard opgewacht werd, die de troep naar Bouillon brachten, geldt het hier noch min noch meer dan de aantijging als zou België zelf de Franse troepen tot schending van zijn grondgebied uitgenodigd hebben.

Welnu, men moet lezen, ook in het boek van Waxweiler wat hij schrijft, naar aanleiding van de opstelling der Belgische legerdivisies bij het uitbreken van de oorlog. Daaruit blijkt, dat zelfs na ontvangst van de Duitse nota, de 2^e augustus, het bevel gegeven bleef, “aan de posten, die zich aan al de grenzen bevonden het vuur te openen op elke vreemde troep, die in België zou komen.”

Het was slechts tijdens de nacht van 3 op 4 augustus, toen men de zekerheid had, dat het Duitse leger in België zou vallen, dat het opperbevel aan de militaire gouverneurs het bericht zond de bewegingen van Franse troepen op het Belgisch grondgebied niet meer als een schending van de onzijdigheid te beschouwen.

Trouwens in zijn boek “La Belgique neutre et loyale” had Em. Waxweiler reeds geschreven, en men weet, hoe hoog hij bij Koning Albert stond aangeschreven, zodat hem wel geen enkel geheim in verband met de kritische toestand kan verborgen zijn gebleven: “l’appel du gouvernement à la coopération militaire des forces anglaises, françaises et russes est partie après la violation du territoire, alors que l’armée belge combattait déjà. Et je sais de source autorisée, - j’en donne ma parole d’honneur, - qu’à ce moment là les angoisses étaient grandes dans les sphères dirigeantes de Belgique lorsqu’on s’interrogeait sur ce qu’allait être la réponse de Londres¹.”

Ik besluit dan ook met de inzender van het stuk: “Het scheen ons niet onbelangrijk deze gegevens in herinnering te brengen. Wellicht kunnen zij ook tot nader onderzoek aanleiding geven.”

Met dit verschil evenwel, dat hij zijn stuk geschreven heeft, steunend op een brochure, die sinds lang is weerlegd geworden op een wijze, waaraan niemand sindsdien afbreuk heeft gedaan.

Men kan na lezing van “Le procès de la neutralité Belge” de eerlijkheid waarmee België bij het uitbreken van de oorlog de verplichtingen der neutraliteit heeft hoog gehouden, nog slechts in twijfel trekken met het vooropgezet plan zijn hoogste rechten op herstel en onafhankelijkheid te ondermijnen.

Julius-Holz Jr.

30 januari 1917

De schending van de Belgische onzijdigheid.

---

¹ La Belgique neutre et loyale, blz. 17.

Parijs, 30 januari. De Duitse regering heeft getracht haar rechtvaardiging van de schending der Belgische onzijdigheid vol te houden door te beweren, dat Franse troepen voor de Duitse op Belgisch grondgebied waren binnengedrongen. Een Duits draadloos telegram van 7 januari meldt dat het 148^e regiment Franse infanterie reeds de 1^e augustus 1914 per spoor naar België gezonden was. Het marsrapport van dat regiment is reeds gepubliceerd. Daaruit blijkt, dat het pas de 7^e augustus was. Ziehier bovendien welke orders op dit punt bij het begin van de veldtocht door het Franse opperbevel, dat de instructies van de regering weergaf, zijn uitgevaardigd: 1. De 4^e augustus schreef de minister van oorlog: Duitsland zal, door het verspreiden van onware berichten, trachten ons er toe te brengen de Belgische onzijdigheid te schenden. Het is daarom ten strengste, op de meest formele wijze aan al onze troepen verboden, tot dat er een tegenbevel gegeven zal worden, om zelfs maar met patrouilles of enkele ruiters op Belgisch gebied door te dringen. Getekend Messimy; 2. Eerst de 5^e augustus gaf de bevelvoerende generaal, nadat er een overeenkomst met de Belgische regering tot stand was gekomen, aan verkenningsafdelingen cavalerie vergunning op Belgisch gebied door te dringen en er zich te beschouwen als in het bevriende land van een bondgenoot; 3. Dezelfde dag om 7 uur werd er door de bevelvoerende generaal aan een korps cavalerie uit de streek van Charleville en aan een divisie cavalerie uit de buurt van Mauziennes (Mangiennes? – JPDC) opdracht gegeven om de grens over te trekken en de volgende dag, 6 augustus naar Neufchâteau te gaan. Het 140^e regiment infanterie steunde die divisie.

2 februari 1917

Onze correspondent te Havre meldt ons:

Duitse bladen hebben onlangs op grond van verklaringen van Franse krijgsgevangenen medegedeeld dat Franse troepen reeds de 2^e

augustus 1914, dus voor het ultimatum van Duitsland, België zijn binnengekomen. De Belgische regering heeft daaromtrent een onderzoek ingesteld en uit het marsjournaal van de korpsen, die zijn genoemd, is gebleken dat die aantijging volmaakt onjuist is.

Eerst de 6^e augustus 1914 is Franse cavalerie de Belgische grens overgetrokken en eerst de volgende dag heeft de infanterie Givet verlaten. Op dit ogenblik waren de Duitsers reeds drie dagen op Belgisch gebied. Het marsjournaal van elke troep geeft de meest afdoende inlichtingen.

14 april 1917

Gelijk men ons uit Havre seint, heeft koning Albert het besluit ondertekend, waarbij het kruis voor burgerverdienste eerste klasse wordt toegekend aan Balbour Charles, arbeider bij de afdeling wegen en werken, omdat hij met gevaar voor eigen leven in bijzonder moeilijke en hachelijke omstandigheden 103 jonge Belgen, die zich in de nacht van 3 op 4 januari op de sleepboot Atlas V hadden ingescheept en door hem van Luik naar Eijsden waren vervoerd, uit (bezet) België heeft gebracht.

16 september 1917

Londen, 15 september. Officieel: Het bewolkte weer met de krachtige westelijke wind, dat aanhield, maakte de waarneming van het geschut moeilijk en werkte zeer gunstig voor de vijandelijke vliegtuigen in het gevecht.

Wij wierpen 11 zware bommen op het spoorwegstation ten noorden van Charleroi en 75 op de stations en kampementen, dicht bij de linies. Drie vijandelijke vliegtuigen werden neergeschoten; een viel er achter onze linies. Zes werden stuurloos tot dalen gebracht. Vier van onze toestellen worden vermist.

17 september 1917

Met de herbouw van Dinant, het ongelukkig stadje uit de Maasstreek, waar 1263 huizen van de 1453, die er staan, verbrand zijn, is men duchtig in de weer. De gemeenteraad heeft documenten en rapporten verzameld voor die herbouw, en deze zullen verschijnen in een maandschrift, waarvan het eerste nummer de 15e augustus ll. verschenen is onder de titel: "Dinant, son passé, son avenir (Dinant, zijn verleden, zijn toekomst).

19 januari 1918

Wij vernemen uit Luik, dat Arnold Rey, predikant van de protestantse liberale kerk, in december door de Duitse overheid is gearresteerd en naar Brussel gevoerd.

Arnold-Rey is zeer bekend in de protestantse wereld. Men geeft geen nadere inlichtingen over deze maatregel.

28 januari 1918

Het Engelse bericht van de 25^e, over de strijd in de lucht, meldt dat er op die dag 10 Duitse vliegtuigen naar beneden werden geschoten, terwijl er zes stuurloos moesten dalen. De Engelsen misten een vliegtuig.

De Engelsen bombardeerden Duitse vliegekampen in de nabijheid van Gent en wierpen ruim 160 bommen op een nieuw Duits vliegveld ten westen van Doornik.

Het bericht van de volgende dag zegt, dat er weinig werkzaamheid in de lucht was ten gevolge van de mist. Anti luchtvaartgeschut velde een Duitse vliegmachine. Er werd een luchtaanval gedaan op Trier.

30 januari 1918

Londen, 29 januari. Officieel: Onze vliegers hebben gisteren van het heldere weer gebruik gemaakt om in samenwerking met onze artillerie heel wat werk te doen en de verafgelegen vliegekampen en verdedigingslinies van de vijand te fotograferen. In de loop van de dag wierpen zij 400 bommen op verschillende doelen, waaronder de vliegekampen te Roeselare, Menen en die bij Doornik. Duizenden schoten zijn er uit onze machinegeweren op de vijandelijke troepen in de loopgraven en op de wegen in de achterhoede gelost. De hele dag hebben er gevechten in de lucht plaats gehad, met het gevolg, dat er twee vijandelijke machines neergeschoten zijn en zes andere stuurloos omlaag gejaagd. Van onze machines worden er drie vermist. In de nacht van 28 op 29 dezer konden onze vliegers eerst tegen 2 uur in de morgen uitvliegen wegens de zware mist. Toch zijn er meer dan zes en een halve ton bommen geworpen op de kwartieren van de vijand, stations, treinen en vannacht op de vliegekampen bij Gent en Doornik. Al onze machines zijn teruggekeerd.

17 februari 1918

Volgens berichten van de grens bij Roermond zouden te Verviers 30.000 Turken en Bulgaren zijn aangekomen.

18 februari 1918

In de nacht van 16 op 17 december hebben onze vliegtuigen 400 bommen geworpen op vliegekampen bij Gent, Doornik en Laon. Het spoorwegstation te Conflans (15 mijl ten westen van Metz) is ook met succes bestookt. Al onze toestellen zijn teruggekeerd.

19 februari 1918

In de nacht van 17 op 18 februari hebben wij opnieuw bomaanvallen gedaan op vijandelijke vliegekampen ten zuiden van Gent en op vijandelijke kwartieren ten westen van Doornik.

10 maart 1918

Van Duitse zijde is men bezig om de universiteitsbibliotheek te Luik weer in orde te brengen en voor belangstellenden toegankelijk te maken.

Ze komt onder beheer van het Duitse boekerijbestuur voor het bezette gebied met hulp van de vroegere Belgische ambtenaren, voor zover die de betrouwbaarheidsverklaring hebben afgelegd.

5 april 1918

De Echo Belge verneemt dat het grote Duitse hoofdkwartier op het ogenblik te Spa is gevestigd. De keizer verblijft er meestentijds en ook de kroonprins houdt er met een talrijke staf verblijf. Het is daarom zeer moeilijk geworden om de stad in of uit te gaan.

Een militaire kapel speelt dagelijks op de Place Royale en het Casino is uitsluitend voor de opperofficieren van de verschillende staven toegankelijk. Op de wielersbaan aan de weg van Géronstère is een vliegpark ingericht.

De keizer bewoont het kasteel van Spa, terwijl Hindenburg en Lüdendorff in het Hotel Britannique verblijven. Alle overige grote hotels zijn door stafofficieren betrokken. De keizer onderneemt vaak autotochten in de omgeving van Spa.

30 april 1918

Moresnet en de oorlog.

Aan de Tägliche Rundschau wordt geschreven: De toestanden in het zogenaamde neutrale gebied Moresnet bij Aken, die reeds in vreedstijd aanleiding hebben gegeven tot velerlei beschouwingen en besprekingen, trekken thans in niet geringe mate onze aandacht.

Het neutrale gebied werd onmiddellijk na het uitbreken van de oorlog door de Duitse troepen bezet. Het bestuur van het neutrale land, in vreedstijd in handen van een Duitse en een Belgische commissaris, wordt thans natuurlijk uitsluitend door de Duitse overheid uitgeoefend. Des te onbegrijpelijker is het, dat men daar ergerniswekkende toestanden zich heeft laten ontwikkelen zonder een enkele poging te doen, hierin verbetering te brengen.

De bevolking van het neutrale land bestaat voor de helft uit Duitsers, terwijl de andere helft gevormd wordt door Belgen, Nederlanders en de families, die sedert de stichting van Moresnet, sedert 1815, daar wonen. De Duitse mannen moeten in het Duitse leger dienen, de anderen houden zich bezig met ketting- en smokkelhandel. Uit België zijn grote hoeveelheden paarden binnengesmokkeld, daarna aan de Duitse overheid verkocht, waarmee honderdduizenden verdiend zijn. Maandenlang werd van alle kanten, uit België en Duitsland, vee gebracht naar Moresnet, en daar ongestraft geslacht. Toen in België gebrek aan aardappelen kwam, werden in Duitsland aardappelen opgekocht en via Moresnet naar België vervoerd, waar ze verkocht werden tegen 100 mark per centenaar. Zo gaat het steeds door; artikelen, waaraan gebrek heerst aan de ene kant, worden van de andere kant weggehaald, en met buitensporige winst verkocht. De krachtige, gezonde jonge Belgen, Nederlanders en "neutralen" leven goed van kettinghandel en smokkelen. Hierbij komt nog, dat de bewoners van het neutrale gebied van levensmiddelen voorzien worden door het Amerikaanse comité. Daar op dit neutrale gebied ook de bepalingen omtrent maximumprijzen, kettinghandel enz. niet van toepassing zijn, worden de uit België en Nederland gesmokkelde

artikelen in Duitsland verkocht tegen woekerprijzen. Vet en boter tegen 15 mark, graan tegen twee mark, rijst tegen 4,50 mark het pond. Zelfs wordt in Moresnet op dit ogenblik nog spiritus gestookt uit aardappelen en graan, die uit Duitsland zijn binnengesmokkeld. Hieruit maken de heren een likeur, die ze tegen 30 à 40 mark per liter verkopen.

Welke invloed dit alles op de zedelijkheid van het landje moet hebben, kan men zich voorstellen. Half opgeschoten jongens en meisjes hebben geld als water, bevolken de schouwburgen en cinema's in Aken en de herbergen in het neutrale gebied. Ze kopen voor ongelooflijke prijzen juwelen, kleren en bont, en roken de hele dag sigaren, die niet beneden 40 pfennig het stuk te krijgen zijn, en sigaretten. In Moresnet is een herberg, waar om zeer hoge bedragen gespeeld wordt, en daar moet het zijn voorgekomen, dat jongens hun sigaretten aanstaken met een biljet van vijf mark.

22 oktober 1918

Londen, 21 oktober. Officieel avondbericht: we houden de westelijke oever van de Schelde en staan op verscheidene mijlen ten noordwesten van Doornik.

Ten oosten van Rijsel nadert het Britse vijfde leger Doornik, de meest oostelijke stad van de groep fabriekssteden, waarvan Rijsel het centrum is.

Londen, 21 oktober. Reuter verneemt: het tweede Britse leger staat nu ongeveer halverwege tussen Leie en Schelde.

Parijs, 21 oktober. Hutin schrijft in de Echo de Paris: Doornik is van het noordwesten en het zuiden door de Engelsen omklemd. De val van deze stad, het knooppunt van zeer gewichtige verbindingswegen, kan worden beschouwd als een gebeurtenis van

grote betekenis. Het zal de vijand dan zeer moeilijk worden zich tussen Maubeuge en Bergen te handhaven.

De oorlogstoestand.

Het gaat nu in het westen verder langs de hele linie naar de Schelde toe, welke rivier de Britten ten noorden van Doornik reeds hebben bereikt. Ten zuiden van onze grens achterhoedegevechten. De Belgen zijn het afwateringskanaal van de Leie in oostelijke richting over en staan dus dicht voor Gent.

23 oktober 1918

Londen, 22 oktober. Officieel avondbericht. Onze troepen zijn de westelijke voorsteden van Valenciennes binnengetrokken. Ten noorden van deze stad dringen wij diep in het bos van Raismes door, naar de bocht van de Schelde bij Condé. Oostelijk van St.-Amand zijn wij gevorderd en we hebben de Schelde bij Hollain en Bruyelles, zuidelijk van Doornik, bereikt. Deze beide plaatsen zijn in ons bezit. Noordwestelijk van Doornik hebben onze troepen de vijand uit het dorp Froyennes gedreven en aan gene zijde daarvan in de richting van de Schelde. Bij Pontachin werd verbitterd om de overgang van de Schelde gestreden.

Doornik is voor driekwart omsingeld en de Britse troepen zullen er weldra binnen trekken.

De oorlogstoestand.

Ten noorden van Condé staan de Britten overal langs de Schelde tot Helkijn. Bij Pecq richtten zij een bruggenhoofd in op de rechteroever. Van Helkijn af gaat de linie noordwaarts naar de Leie toe. De geallieerden staan enige kilometers ten oosten van Kortrijk. In de

buurt van Deinze is nogal wat gevochten. Daar zijn de Fransen over de rivier komen.

Van dat punt af volgt de linie noordwaarts de loop van het afwateringskanaal van de Leie. Op enkele punten zijn de Belgen dat kanaal overgetrokken. Hoe verder naar het noorden, hoe geringer het gevechtscontact. Aan onze grens zwakke achterhoedegevechten. De Duitsers schijnen zich op Sint-Laureins te hebben teruggetrokken.

Allereerst valt af te wachten, of de Duitsers in de streek tussen Doornik en Valenciennes nog verder dan de Schelde terug zullen gaan. Daarvan hangt voor de ontwikkeling van het krijgsbedrijf in België en Noord-Frankrijk veel af.

25 oktober 1918

Berlijn, 25 oktober. Officieel: legergroep Rupprecht: in Vlaanderen duren de gevechten in het Leiedal voort. De vijand, die het zuidwestelijk deel van Deinze was binnengedrongen, is er in een tegenstoot weer uit gegooid. Ten zuidwesten van Deinze hebben wij gedeelten van het door de Fransen over de Leie vooruitgeschoven bruggenhoofd genomen.

Ten oosten van Sint-Eloois-Vijve hebben wij een sterke aanval, tussen Leie en Schelde en aan de Schelde gedeeltelijke aanvallen afgeslagen.

De verwoesting van plaatsen in het Scheldedal door de tegenstander houdt aan. Ook de binnenstad van Doornik is door de Engelsen beschoten. De uittocht der bevolking uit deze gebieden naar het oosten neemt toe.

Londen, 25 oktober. Reuters bijzondere correspondent in het Engelse hoofdkwartier seint: de Duitsers stellen zich rondom Doornik fors teweer achter dubbele prikkeldraadversperringen, maar elders zijn

we goed opgeschoten. Een divisie rukte zo snel op Froidmont aan dat ze 44 affuiten en voorwagens en 43 wagons buit maakte. Het vierde leger heeft gisteren 50 kanonnen genomen; de meeste daarvan in bruikbare staat.

Londen, 25 oktober. De toestandschrijver van de Times zegt: De slag, die woensdagochtend begonnen is, is een van de beslissende slagen in de oorlog. Hij is beslissend in die zin, dat zijn uitslag stellig invloed zou hebben op de Duitse vredesstappen. In de laatste tijd is Duitslands houding standvastiger geworden, omdat de vijand niet bang meer was voor een verpletterende militaire ramp. Maar als we voort kunnen gaan en onze successen in de tegenwoordige slag kunnen verbeteren, zal die vrees herleven en de tegenwoordige periode van de oorlog is er een, waarin elke overwinning van de geallieerden en elke nederlaag van de vijand een ongewone uitwerking op zijn moreel kan hebben. Het is dus van groot belang dat het Engelse leger volhardt in zijn aanvallen op een tijdstip dat de offensieve kracht op andere delen van het front tijdelijk uitgeput is. In strategisch opzicht is deze aanval een poging om in plaats van de oostelijke omtrekkende beweging langs de Maas en van Champagne uit, een aanval op het centrum van de vijand te stellen. De straal van de omtrekkende beweging is om zo te zeggen gehalveerd. In plaats van de dwars lopende spoorweg aan de Belgische grens van Frankrijk te Mezières aan te tasten, tracht nu het oostelijke been van de Engelse tang de spoorweg te Bavay of Maubeuge af te knippen. Tactisch gesproken is de nieuwe slag een poging van de geallieerden om zich tussen de Schelde- en Samberdalen vooruit te werken, daardoor Valenciennes uit het zuidoosten om te trekken en een stelling te krijgen voor een aanval op Bavay en Maubeuge. De opmars langs het Samberdal zou de Engelsen over de Belgische grens brengen in de richting van Charleroi. Daar de vijand de Belgen op zijn rechterflank heeft, heeft de vijand goede reden om buitengewoon

gevoelig te zijn voor zelfs de kleinste vooruitgang van de Engelsen langs de Samber. De Samber valt te Namen in de Maas en men kan daarom zeggen dat haar dal de verbindingslijnen van de vijand langs de Maas bedreigt.

De oorlogstoestand.

Op het gevechtsterrein is op het ogenblik feitelijk niets anders van belang aan de gang dan de grote aanval der Britse troepen tussen Schelde en Samber (ten zuiden van Valenciennes). Deze aanvang geschiedt in de richting van Mons en Maubeuge. Bij volledig en snel succes zou deze opmars van veel betekenis kunnen zijn voor het hele front verder naar het noorden. De moeilijke strook van het kanaal van Condé zou kunnen worden omgetrokken, en dit zou de Duitsers dwingen, hun terugtocht in het noordelijk deel van België dadelijk veel verder naar het oosten door te zetten, dan de streek, waarin ze zich nu nog ophouden. Brussel zouden ze waarschijnlijk moeten ontruimen. Ook naar het zuiden toe, zou de doorbreking van de linie tussen Hirson en de Bovenschelde nog verstrekkende gevolgen kunnen hebben, en – in het algemeen gesproken – de Duitsers kunnen dwingen tijdelijk op de Maaslinie uit te wijken. Zelfs om dit op ordelijke wijze te bewerkstelligen, zullen de Duitsers tenminste moeten verhinderen, dat de Britten op het tegenwoordige aanvalsfront snel vooruitkomen, en het is dan ook niet te verwonderen, dat de Britten onder het voortrukken steeds krachtiger tegenstand ondervinden. Niettemin hebben zij, sedert hun aanval begon, iedere dag op beide vlakken hun vijf kilometer kunnen boeken.

28 oktober 1918

Tussen Doornik en Valenciennes staan de Engelse troepen nu bijna overal ten zuiden van Valenciennes langs de linie van de genormaliseerde Schelde.

30 oktober 1918

Berlijn, 30 oktober. Officieel: legergroep Rupprecht: Het vuur der Engelsen tegen de voorsteden van Doornik en de plaatsen in het Scheldedal heeft weer tal van slachtoffers onder de burgerlijke bevolking gemaakt.

1 november 1918

In het Scheldedal heeft de vijand de vernieling van plaatsen voortgezet. De steden Doornik, Valenciennes en Peruwelz lagen onder Engels vuur.

3 november 1918

Draadloos wordt van Duitse zijde gemeld dat er bij het bommen werpen door de vliegers der geallieerden op Ath en het beschieten van La Tombe, Warchin, Antoing, Bourgon, Maubray en andere plaatsen in de buurt van Doornik tien burgers zijn gedood en acht zwaar gewond. Bij een bomaanval op Quaregnon, de 27^e oktober werden 24 burgers gedood en 110 gewond. In de nacht van de 28^e oktober werd La Groise met gassen en brandgranaten beschoten, waarbij tal van Franse burgers blind zijn geworden.

5 november 1918

Wolff's correspondent aan het front meldt dat de bevolking van Doornik tot dusver, ondanks de herhaalde waarschuwingen der autoriteiten, er niet toe had kunnen besluiten de stad te verlaten. Ten gevolge van het inzetten der beschieting door de Engelsen, is

thans een regelmatige terugtocht van de bewoners onmogelijk geworden, die in wilde vlucht, onder een regen van granaten, een goed heenkomen zoeken. De verliezen onder de burgerbevolking zijn aanzienlijk.

6 november 1918

Berlijn, 5 november. Door een achterwaartse verlegging van het Duitse front in Vlaanderen en tussen Aisne en Maas, zijn de Duitse linies opnieuw verkort en versterkt.

In Vlaanderen werd door verlegging achter de Schelde en het Scheldekanaal, het Duitse waterfront, dat nu van Valenciennes tot aan de Nederlandse grens reikt, opnieuw een heel eind verlengd.

Naar ik met zekerheid van een Luikse patriciër vernemen, zijn in zijn woonplaats reeds enige tijd geleden enkele aanzienlijke woonhuizen ingericht voor prins Rupprecht en zijn staf.

Londen, 5 november. Officieel avondbericht. In de grote slag, die we gisteren tussen Samber en Schelde hebben geopend, hebben troepen van het 4^e, het 3^e en het 1^e Britse leger, voornamelijk samengesteld uit Engelsen, de vijand een zware nederlaag toegebracht. De vijand heeft grote verliezen geleden aan doden, gevangenen, gewonden en kanonnen. De Duitse verdediging is op een front van 30 mijl gebroken. Ten gevolge van dit schitterende succes trekt de vijand vandaag op het hele slagfront terug. Niettegenstaande de voortdurende hevige regen zijn onze troepen de terugtrekkende vijandelijke troepen van nabij gevolgd.

Ze drijven de vijandelijke achterhoeden verder, waar deze trachten stand te houden en ze nemen hen gevangenen af.

In zijn haast heeft de vijand volledige batterijen achtergelaten, alsmede een onbeschrijflijke hoeveelheid materiaal. Onze troepen zijn door het bos van Mormal heen en ze hebben de linie Barzy, Grandfat, Berlaimont, ten westen van Bavay, Resin en Fresnes bereikt.

Tussen Schelde en Oise heeft de vijand getracht de uitvoering van onze de 4^e november begonnen bewegingen door verwoede aanvallen te verhinderen. Het zwaartepunt van hun aanvallen lag ten noordoosten van Valenciennes, bezuiden de naar Bergen leidende weg, bij Bavay en bij Aulnoye aan de Samber. In zware, wisselvallige gevechten hebben onze troepen de stormloop het hoofd geboden. De vijand stond tegen de avond bij Quiévrain, aan de westrand van Bavay, ten oosten van Aulnoye en ten westen van La Capelle.

7 november 1918

Parijs, 6 november. Terwijl de kamer in kennis werd gesteld van de wapenstilstandsvoorwaarden met Oostenrijk-Hongarije, die algemeen werden goedgekeurd, zetten de soldaten hun schitterend overwinningswerk voort en drongen de vijand overal terug, waar hij nog weerstand biedt. Van België tot Lotharingen zegevierden onze wapens. Oostelijk van Valenciennes is de Belgische grens ruimschoots overschreden. De Britten staan op een tiental kilometer afstand van Bergen, meer naar het zuiden op ongeveer vijf kilometer van Maubeuge.

Ten oosten van Pivot wankelen de Duitse stellingen, die de linie Mézières-Sedan dekken en tussen Doornik en de Maas zijn de Fransen een twaalfstal kilometer van Sedan verwijderd.

Londen, 6 november. Reuter verneemt, dat de vooruitgang op het front tussen Schelde en Samber erg de moeite waard is, daar hij de

linkerflank der Duitse linie aan de Schelde bedreigt en een scherpe uitspringende hoek vormt. De zijdelingse verbindingslijnen van de vijand raken daardoor nog meer in de klem.

Dat komt, omdat de vijand zich niet van de spoorlijn Bergen-Maubeuge-Avesnes kon bedienen, aangezien wij daar maar vier mijl (bij Maubeuge) vandaan staan.

Ten gevolge van de krijgsverrichtingen in de afgelopen week zal de vijand bijna zeker langs het ganse front achter de Maaslinie wijken.

Onze vorderingen in de sector Maubeuge-Grüne maken het voortdurend lastiger voor de vijand om zijn drie legers in het noorden naar een veilige linie over te brengen, als de tijd daartoe noopt, terwijl de Nederlandse grens bij Maastricht zo ver zuidwaarts daalt, dat vele Duitsers best op Nederlands gebied kunnen worden gedwongen.

8 november 1918

Tussen de Schelde en de Maas hebben we in de afgelopen nacht onze bewegingen volgens het plan voortgezet. Voor onze nieuwe linies ontwikkelden zich achterhoedegevechten, die ten zuiden van de weg Valenciennes-Bergen aan de Samber, ten noorden van Avesnes en op de Maasheuvels ten zuidwesten van Sedan een grote omvang kregen. Ze eindigden overal met het afslaan van de vijand. Tegen de avond stond de vijand ten oosten van La Capelle – ten zuidwesten van Hirson – ten zuiden van Signy l'Abbaye – bij Poix Terron en op de Maasheuvels ten zuidwesten van Sedan.

Ten oosten van de Maas gedeeltelijke gevechten in het bosachtig terrein ten westen van Brandeville.

9 november 1918

Londen, 8 november. Officieel avondbericht. Ondanks het ongunstige weer zijn de Britten in de stromende regen flink opgeschoten op het front bezuiden het Bergen-Condékanaal.

Rechts namen we Avesnes en overschreden we de lijn naar Avesnes-Maubeuge-weg ten noorden en ten zuiden van die stad.

In het centrum zuiverden we Hautmont en naderen we de spoorlijn ten westen van Maubeuge.

Links namen we Malplaquet in, Fay-le-Franc, Dour en Tholin en rukten we langs het Bergen-Condékanaal verder op.

Verder noordwaarts is de vijand, wiens flank door onze opmars op het slagveld wordt bedreigd, begonnen met ten zuiden van Doornik terug te trekken. Wij hebben Condé en de oversteekplaats van het Scheldekanaal ten zuiden van Antoing bemachtigd. We namen verder Laigne en Belloy en houden het westelijk stuk van Doornik bezet.

Sinds 1 november namen we ongeveer 18.000 gevangenen en verscheidene honderden kanonnen.

Londen, 9 november. Officieel: we hebben de vesting Maubeuge genomen.

Berlijn, 9 november. Officieel: Wij hebben het op de westelijke oever van de Schelde gelegen deel van Doornik ontruimd. De Engelsen hebben het bezet.

Tussen de Schelde en ten westen van de Maas hebben wij onze linies volgens het plan teruggetrokken. Op enige punten hebben zich daarbij achterhoedegevechten ontwikkeld. De vijand heeft in deze vakken de linie Peruwelz—ten westen van St.-Ghislain—ten westen

van Maubeuge—ten oosten en ten zuidoosten van Avesnes bereikt en is ons ten westen van de Maas tot de linie Liart—Warby en aan de Maas tot ten westen van Sedan gevolgd.

Op de oostelijke Maasoevers zijn gedeeltelijke gevechten geleverd.

10 november 1918

Parijs, 9 november. Officieel avondbericht: De Fransen hebben, hun opmars voortzettend, vandaag op bepaalde punten een vooruitgang van 15 km gemaakt.

Links trokken afdelingen ruitery over de Belgische grens, waarbij ze de Duitse achterhoede ondersteboven reden, gevangenen namen en kanonnen met veel materiaal bemachtigden, onder andere verscheidene spoortreinen.

Londen, 9 november. Officieel ochtendbericht: Gardesoldaten en de 62e divisie hebben de vesting Maubeuge veroverd. Onze troepen vorderden flink ten zuiden van die stad en staan een stuk ten oosten van de weg Avesnes-Maubeuge. Tussen Maubeuge en het Bergen-Condékanaal houdt onze opmars eveneens aan.

Tussen de Schelde en het Antoingkanaal dringen we vooruit in de richting van Peruwelz.

Ten noorden van Doornik staan we op de oostelijke oever van de Schelde bij Herinnes en Berghes.

Londen, 9 november. Officieel avondbericht: Op het hele Britse front rukken onze troepen vooruit en wijkt de vijand snel.

Rechts ontmoeten het derde en vierde leger, die aan weerskanten van de Samber opmarcheren naar de Belgische grens, maar weinig georganiseerde tegenstand.

In het centrum is het eerste leger aan beide zijden van het Bergen-Condékanaal snel opgeschoten. Ten zuiden van het kanaal trokken onze groepen over de spoorlijn Maubeuge-Bergen en naderen ze Bergen.

Ten noorden van het Bergen-Condékanaal heeft de linkervleugel van het eerste leger samen met de rechterdivisies van het vijfde het gebied tussen de Schelde en het Antoingkanaal gezuiverd, waarbij Peruwelz genomen, en het Antoingkanaal ten zuiden van deze plaats overschreden werd.

Op de linkervleugel hebben het tweede en het vijfde leger de oostelijke oever van de Schelde langs geheel het front bezet.

De troepen van het vijfde leger namen Antoing en Doornik en vorderden ten oosten van die plaatsen.

Verder noordwaarts nadat het tweede leger Ronse.

11 november 1918

Onbekend station, 10 november. De Duitse gevolmachtigden bij het opperbevel van de geallieerden zullen vandaag tussen half zeven en negen uur 's avonds bij Chimay de Duitse linies overschrijden. Het zijn majoor von Boeticher, luitenant Koerbler, geheimrat Frisch en dr. Melchior. De twee laatstgenoemden zijn civiele commissarissen voor de kwesties van voeding. Men verzoekt begeleiding en staken van het vuren in het betrokken rayon.

Londen, 11 november. Officieel: we houden contact met de vijand, die op het hele front in aftocht is, we hebben de buitenwijken van Bertaimont en Mons bezet en Ronse ingenomen.

Londen, 9 november. Officieel avondbericht: op het gehele Britse front rukken onze troepen vooruit en wijkt de vijand snel.

Rechts ontmoeten het derde en vierde leger, die aan weerskanten van de Samber opmarcheren naar de Belgische grens, maar weinig georganiseerde tegenstand.

In het centrum is het eerste leger aan beide zijden van het Bergen-Condékanaal snel opgeschoten. Ten zuiden van het kanaal trokken onze troepen over de spoorlijn Maubeuge-Bergen en naderen ze Bergen.

Ten noorden van het Bergen-Condékanaal heeft de linkervleugel van het eerste leger samen met de rechterdivisies van het vijfde het gebied tussen de Schelde en het Antoingkanaal gezuiverd, waarbij Peruwelz genomen, en het Antoingkanaal ten zuiden van deze plaats overschreden werden.

Op de linkervleugel hebben het tweede en het vijfde leger de oostelijke oever van de Schelde langs geheel het front bezet.

De troepen van het vijfde leger namen Antoing en Doornik en vorderden ten oosten van die plaatsen.

Verder noordwaarts nadert het tweede leger Ronse.

Men meldt ons uit Maastricht:

Te Spa, waar het Duitse hoofdkwartier is gevestigd, moeten onlusten zijn uitgebroken onder de militairen. Op enkele gebouwen is de rode vlag gehesen. Ook in andere plaatsen zouden de Duitse militairen aan het muiten zijn. Overall in België waar nog garnizoenen ligt schijnt het te broeien en de mensen willen langs de kortst mogelijke weg naar huis. De kroonprins had ook te Visé moeten aankomen om met de

keizer te vluchten, doch hij was niet aan de trein. Enige leden van de generale staf vergezelden de keizer.

Het Duitse hoofdkwartier meldde gisteren, dat de vijand de terugtrekkende bewegingen van de Duitse legers volgt.

Het Franse bericht maakte melding van achtervolging. De Fransen waren ten noorden van de Oise 17 km ten oosten van Avesnes. Ze hadden Bailieues en Celles in België gepasseerd en de zoom van het bos van Signy niet bereikt. Ten westen van de Maas waren de Fransen twee en een halve kilometer ten noorden van Charleville. Ten oosten van de Maas hadden de Duitsers vergeefse tegenaanvallen gedaan in de nabijheid van Donchéry.

Een officieel Engels bericht van 10 november meldt, dat de Britse vliegers in de nacht van 9 op 10 november nog 26.000 kilo bommen geworpen hebben op spoorwegknooppunten van Luik, Leuven en Charleroi.

Parijs, 11 november. Ten oosten van het bos van Frélon hebben we de Belgische grens bereikt.

12 november 1918

De opmars in België.

Londen, 11 november. Officieel ochtendbericht. Vanochtend hebben de Canadese troepen van het eerste leger onder generaal Horne even voor het aanbreken van de dag Bergen ingenomen.

De reis van generaal Van Heutsz.

De oud-gouverneur-generaal van Nederlands Indië, luitenant-generaal J. B. Van Heutsz, is zaterdag hier te lande teruggekeerd van een reis naar het door de Duitsers bezette deel van België, waarbij hij

ook een bezoek heeft gebracht aan het groot hoofdkwartier te Spa. Naar aanleiding van deze reis is het gerucht verspreid, dat de oud-gouverneur-generaal, die tevens adjudant-generaal is van de koningin, geweten zou hebben, dat de Duitse keizer naar ons land zou komen en dat hij alles zou hebben voorbereid.

In een onderhoud, dat Het Handelsblad gisteren met de heer Van Heutz had, verzekerde deze, dat dit gerucht totaal uit de lucht gegrepen was.

Geheel zonder opdracht van wie ook, doch alleen uit particuliere belangstelling, was de heer Van Heutz dinsdag jongstleden naar bezet België vertrokken.

De heer Van Heutz heeft, gekleed in het Nederlandse generaalsuniform, verschillende fabrieken bezichtigd, waar Belgen werkzaam waren. Hij had gelegenheid te zien, hoe de terugtocht der Duitsers in volkomen orde gebeurde. Ook kon hij zich ervan overtuigen, dat het koninklijk paleis te Brussel voor het Belgische Rode Kruis was ingericht, dat het mooie stadhuis van Leuven geheel onbeschadigd was en ook dat men in België, zij het dan voor veel geld, alles zonder bon kon krijgen. Van zijn plan om ook een Duits duikbootstation te bezichtigen, moest de heer Van Heutz afzien wegens de onlusten te Kiel.

Zo keerde hij, eerder dan zijn plan was, zaterdagmorgen uit Spa naar ons land terug. In Spa had hij als Nederlands generaal zijn opwachting gemaakt bij de Duitse keizer.

"Toen ik zaterdag Spa verliet, aldus verzekerde de heer Van Heutz, was mij nog niets bekend van een besluit van de keizer om afstand te doen van de troon. En zo wist ik, toen ik zaterdagavond te Maastricht arriveerde, nog van niets.

Er is dan ook generlei verband tussen mijn bezoek aan België en het grote hoofdkwartier en de komst van de Duitse keizer. Ik heb mij slechts een persoonlijk neutraal oordeel wil vormen omtrent de toestanden in bezet België.

Londen, 11 november. Officieel avondbericht. Vanochtend om 11 uur zijn de vijandelikheden gestaakt.

Op dat ogenblik hadden onze troepen de volgende linie bereikt:

Ten oosten van Avesnes de Frans-Belgische grens. Verder naar het noorden liep de linie ten oosten van Jeumont en Givry, verder vier mijl ten oosten van Bergen, Chièvres, Lessen, en Geraardsbergen.

Er is gisteren nog aanzienlijke luchtactie geweest.

De oorlogstoestand.

Bij Bergen hebben de Engelsen in deze oorlog hun eerste tegenslag geleden, bij Bergen hebben ze hun laatste succes bevochten.

Het was het kleine expeditieleger dat in 1914 bij Bergen voor de overmacht moest wijken, thans waren het de Duitsers, die door de overmacht van de entente terug moesten. Op zee is die overmacht van het begin van de oorlog werkzaam geweest, te land is het de grootste moeilijkheid geweest, de overmacht te organiseren, tot eenheid te brengen. Toen gisteren de wapens werden neergelegd, hadden de Belgen Gent bezet. De Britten hadden Ath bereikt, en van daar naar het zuiden liep de linie ten oosten van Bergen, dwars door het oude slagveld bij Bergen van 1914. Rocroi lag binnen de linie der geallieerden. Italiaanse troepen waren daar opgerukt, vandaar ging de linie naar Charleville, waar vroeger het grote Duitse hoofdkwartier gelegen heeft. Vandaar ging de linie naar de Maas, die in de nabijheid

van Donchery reeds was overschreden, en vervolgens naar Stenay, Juvigny en Marville, van waar af de linie nog niet veranderd was.

13 november 1918

Een draadloos telegram uit Engeland gaat nog eens de militaire toestand na op het ogenblik, dat het laatste schot viel. De geassocieerden hielden toen een front van 300 mijl bezet. De laatste beslissende tonelen ontrolden zich precies op historische gevechtsterreinen in Frankrijk en Vlaanderen. Bij hun laatste opmars namen de Britten Malplaquet.

14 november 1918

De onderhandelingen te Spa.

Berlijn, 13 november. De vertegenwoordigers der Entente zijn te Spa aangekomen om daar met de Duitse afgevaardigden over de met de wapenstilstand samenhangende vraagstukken nader te onderhandelen.

Staatssecretaris von Hintse neemt, naar wij in tegenspraak van onjuiste gissingen constateren, geen deel aan deze besprekingen.

15 november 1918

Men meldt ons uit Luik:

De stad is in feestdos ten gevolge van het sluiten van de wapenstilstand. Duitse soldaten en officieren ziet men nog in groten getale op straat, allen met rode kokarde.

Hier zijn een aantal Italiaanse en Russische krijgsgevangenen aangekomen. De Belgische burgers kunnen het vrijwel vinden met de gedemocratiseerde Duitsers.

Auto's met rode vlaggen rijden door de stad.

In plaats van het bekende Nach Paris staat thans op de treinen Nach der Heimat.

16 november 1918

De ontruiming in het Westen.

Berlijn, 15 november. De ontruiming van de bezette gebieden in het westen gaat volgens plan in haar werk. Men is er ook in geslaagd, tot nu toe de leeftochtvoorziening op peil te houden. Als er geen stremmingen op het spoor intreden, zal de terugmars vermoedelijk vlot van stapel blijven lopen. Manschappen, die zich voor leden van arbeiders- en soldatenraden in Duitsland uitgaven, maar deze integendeel tegenwerken, hebben door in wanorde naar het vaderland terug te stromen, de terugmars en de verzorging ernstig in de waagschaal gesteld. De ontruiming van de westelijke Rijnsoever is door de aanvullende bepalingen van het geallieerde opperbevel dermate bemoeilijkt, dat een geregelde terugmars binnen de gestelde termijn hier en daar onmogelijk is. De aanvoering heeft dienaangaande ernstige vertogen tot het geallieerde opperbevel gericht, maar tot nog toe vergeefs. Volgens de bepalingen moeten wij van 1 tot 17 dezer 's middags hebben ontruimd:

1. Het gebied tot ongeveer de lijn Antwerpen - Dendermonde - Aalst - Halle - Chatelet - halfweg Maubeuge - Namen - Givet - Neufchâteau - Virton - Longwy - Briey - Metz - Zabern - Schlettstadt - Neu-Braisach tot de weg Neu-Braisach-Basel;
2. Tot 21 november het gebied ten westen van Turnhout-Hasselt-Kanaal Diest-Tienen-Hoei tot de noordelijke grens van Luxemburg, heel Luxemburg-Saarlouis, Saarbrücken, heel Elzas-Lotharingen;
3. Ten derde tot 27 dezer de rest van België;

4. Ten vierde tot 1 december het gebied tot Düsseldorf-Neues tot de weg Düren-Keulen, verder het gebied dat onder de lijn Düren-Kaiserslautern-Spiers tot de Zwitserse grens;
5. Ten vijfde tot 5 december het gebied tot Remagen en dan ongeveer tot de lijn Schalkenbach-Worms;
6. Ten zesde tot 9 december de rest van de linker Rijnsoever; ten zevende op de oostelijke oever zullen de geallieerden drie bruggenhoofden (Keulen, Koblenz en Mainz) met een middellijn tot 30 km bezetten; het bruggenhoofd van Keulen omvat ongeveer de lijn Solingen-Neuenkirchen, dat van Koblenz de lijn Rossbach-Bornich; dat van Mainz Lorch-Frankfurt aan de Main (welke stad er zelf buiten valt) Darmstadt (waarvoor hetzelfde geldt). De ontruiming van dit gebied moet voor 13 december haar beslag hebben gekregen. De geallieerde troepen zullen telkens na het verstrijken van de termijn de ontruimde gebieden binnenrukken.

18 november 1918

Op het westelijk front.

Parijs, 17 november. De voorposttroepen der geallieerden zijn Brussel binnengetrokken. De Fransen en Engelsen hebben Henegouwen bezet en gaan Brabant binnen. De Amerikanen rukken in Luxemburg op. De Fransen zijn onder de muren van Metz en ze zijn in Muehlhausen.

19 november 1918

De opmars van de troepen der geallieerden.

Londen, 18 november. Officieel avondbericht: het tweede en het vierde leger hebben vandaag hun opmars voortgezet.

Onze troepen van de voorhoede hebben de algemene linie Florennes – Charleroi – Seneffe - Halle bereikt.

Washington, 18 november. Officieel: het Amerikaanse derde leger is verder opgerukt in het door de vijand ontruimde gebied. Op de linkervleugel hebben wij de Belgische grens overschreden. We hebben Virton bezet en bereikten Etalles en Saint-Leger.

Het tweede en het vierde Britse leger hebben gisteren bij hun opmars in België een linie bereikt, die ongeveer 12 mijl ten westen van Brussel en zuidelijk tot dicht bij Philippeville loopt.

20 november 1918

Uit het land van Luik.

Ooggetuigen, die dezer dagen van daar terugkeerden, verhalen van de feestvreugde der Luikenaars, die maar niet tot bedaren komt. De hele stad is in vlaggentooi en alsof de vlaggen alleen niet voldoende waren om uiting aan die vreugde te geven, hangen onderaan de vragen koperen rozetten, door de burgers bij het opvorderen weggestopt. De Duitsers blijven bij duizenden en duizenden doortrekken. Van de hoogte van Ans komend, doorkruisen ze de stad om op de Maasoever te komen, waardoor het verkeer urenlang stop wordt gezet. In Vivegnies, Wandre, Argenteau, enzovoort overal inkwartiering, want de troepen, die gevochten hadden de laatste dagen bij Gent, hadden de weg tot hier te voet afgelegd en hun was aangezegd, dat ze dit moesten voortzetten tot aan de heimat, wat voor velen van deze troepen Posen en Silezië was. Er waren voor hen geen treinen beschikbaar. Maar wat zagen de mannen er uit. Het waren niet meer de stramme soldaten in prachtige uitrustingen, die we in augustus 1914 zagen voorbij marcheren. De meesten zagen er uit als bandieten. Gehavend en gescheurd uniform, met slechts

overblijfselen van hun attributen en met zelf in elkaar getimmerde wagentjes tussen de auto's in.

De kolenmijnen in deze streek zijn niet vernietigd. Er wordt flink gewerkt. De prijzen der levensmiddelen zijn sterk gedaald. Soepvlees vijf frank, rundergehakt vier frank, rosbief 2,50 F per kilo en dan kan men zoveel krijgen als men maar wil. Op het ogenblik is het er het land van belofte; want niemand is er baas. Binnen een paar dagen, als de geallieerden er binnen trekken, zal dit wel anders worden. Het wemelt er van krijgsgevangen Amerikanen en Engelsen en Italianen, die graag over onze grens wilden, met het denkbeeld onmiddellijk naar hun land terug te kunnen keren. Angst voor internering doet ze te Luik blijven en de bondgenoten afwachten, die er weldra zullen zijn.

22 november 1918

De opmars der geallieerden.

Parijs, 21 november. Officieel: Wij zijn Bastogne en Habay (beiden in de Belgische provincie Luxemburg) binnengerukt. Duizend Duitse soldaten met een kolonel werden te Grosbons aangetroffen en gevangen genomen.

Londen, 21 november. Officieel: Vanochtend hebben het tweede en vierde Engelse leger de opmars naar de Duitse grens hervat. De beweging van de troepen geschiedde volgens het programma en zonder dat er iets bijzonders gebeurde. Op onze rechtervleugel rukten onze voorhoedeafdelingen naar de Maas ten zuiden van Namen op. Op onze linkervleugel hebben ze de algemene lijn Gembloux-Wavre bereikt.

Londen, 22 november. Het Amerikaanse leger, van de Maas en ten noorden van Verdun oprukkend, heeft de Belgische grens

overschreden te Lamorteau, bij Virton en is door de Belgische bevolking met grote geestdrift ontvangen. De Amerikaanse troepen delen hun etensvoorraad met de burgers. De plaatsen in deze streek zijn niet verwoest.

23 november 1918

De opmars der geallieerden.

Londen, 22 november. Officieel: gisteravond hebben onze voorhoeden Namen bezet en zijn ze de Maas ten zuiden van de stad overgetrokken. Vandaag is onze opmars op het gehele front voortgezet. Onze troepen hebben de lijn van de Ourthe bereikt en naderende Ardennen en Ambresin.

Bij de opmars van gisteren zijn enige honderden Duitse kanonnen, en een aantal machinegeweren en schansmortieren in ons bezit gekomen.

24 november 1918

De bevrijding van het bezette gebied.

Londen, 23 november. Te Virton is een Duits hospitaal met zijn gehele staf de Amerikanen in handen gevallen. Onder de 400 patiënten waren Amerikaanse gevangenen.

25 november 1918

Parijs, 24 november. De Franse troepen hebben hun opmars in België en Luxemburg voortgezet. Wiltz, Noville en Nadrin zijn bezet. De Franse cavalerie is tot de oostelijke grens van Luxemburg gekomen. De ontvangst is overal geestdriftig.

26 november 1918

Men meldt ons uit Luik op 19 november:

Heel Luik is met vlaggen getooid. Grote troepen Russische soldaten, die voor de Duitsers aan spoorwegen enz. gewerkt hadden, lopen er rond. Ook vele soldaten der geallieerde mogendheden, die krijgsgevangen geweest waren. Ze slaan het wegtrekken der Duitsers schade.

Er is hier vlees in overvloed. De prijzen zijn ongeveer als in Nederland. Om 6 uur 's avonds worden alle winkels en kantoren gesloten. De burgemeester verzoekt de burgers niet na 7 uur op straat te komen, om geen last te krijgen van dronken Duitse soldaten. Ook wordt gewaarschuwd tegen ontploffingen en de grootste voorzichtigheid ten opzichte van alle plaatsen, die voor munitieopslag gediend hebben, wordt aanbevolen.

De bevrijde geallieerde soldaten worden vrijwillig bij de burgerij ingekwartierd. De Duitse militaire spijswagens voorzien ook de arme burgerij van voedsel. Ze waren rijkelijk voorzien van vlees, terwijl enkele militaire keukens aan het slachten waren. Aanstaande dinsdag verwacht men de binnenkomst der Belgische troepen.

Uit Luik.

Men meldt ons:

Was de stad Luik al in een feestroes van 11 november af, zondag 24 november was de bevolking als uitgelaten, vooral na de proclamatie van de burgemeester, die aangeplakt was en waarin hij het volk bedankte voor de correcte houding, tijdens de terugtocht der Duitsers. Maar nu hedennacht de laatste Duitsers Luik verlaten hebben, is er reden tot losbandige vrolijkheid. Nu, daar hebben de

Luikenaars dan ook druk gebruik van gemaakt. De bevolking was door het dolle heen. Er was overal muziek. Om 12 uur was er een optocht der verminkten, die defileerden voor het paleis, onder de tonen van de Belgische, Franse en Engelse volksliederen. Van de vlaggentooi in de stad kan men zich geen denkbeeld maken. Niet één vlag, maar zoveel als er aan elk huis kunnen bevestigd worden, wapperen er lustig op los. Op de Place Verte in het magazijn van Vaxelaire waren er honderden, zowel de Amerikaanse als de Franse, Engelse en Belgische. Duizenden vreemdelingen waren in de stad. Er was geen doorkomen aan. De geallieerde troepen waren er nog niet. Wel zijn er veel geallieerde krijgsgevangenen, die door de bevolking gastvrij worden opgenomen. Donderdag verwacht men er het koninklijk paar. In de hotels was het stampvol. Men at er goed voor 10 mark. Behalve vlees, dat er op het ogenblik goedkoper is dan bij ons, is alles schandelijk duur. Onder andere een paar glacéhandschoenen 50 F, een zijden blouse 250 F, een stuk zeep 5,50 F, en een doosje lucifers 0,60 F.

Van Maastricht uit vaart elke dag een boot tot Herstal, waarmee honderden passagiers vervoerd worden, vandaar gaat het per tram naar Luik. Vele Belgen maken van deze gelegenheid gebruik, om naar Nederland te komen en hier de dingen te kopen, die in Luik te duur zijn.

27 november 1918

Visé is door de geallieerde troepen bezet.

28 november 1918

De opmars der geallieerden.

Londen, 27 november. Officieel. De opmars van onze troepen duurt zonder incidenten voort.

Gisteravond bereikten onze vooruitgeschoven troepen de algemene linie Beho-Werbo-Aywaille, ten zuiden van Luik.

Uit het land van Luik.

Men meldt ons:

De Duitsers hebben het land verlaten; er is vreugde in de streek over de afloop van de oorlog; maar met de industrie ziet het er treurig uit en er zal een hele tijd overheen moeten gaan, voordat de grote fabrieken te Herstal, die van Cockerill te Seraing en vele andere weer aan het werk kunnen gaan.

Niet alleen dat alle machines zijn weggehaald, zodat alleen de kale muren zijn overgebleven, maar zelfs de grote ketens, waarover alle riemen draaien en dus door het hele bedrijf lopen en die in de muren zijn vast gemetseld, zijn gewoonweg afgezaagd, zodat de muren omver moeten worden gehaald, om de nieuwe ketens te kunnen plaatsen.

Nu ook de bezetting van België verdwenen is, uit zich de woede der Belgen tegen allen die tijdens de oorlog gemene zaak met de Duitsers hebben gemaakt. Er bestaat een geheim comité, dat natuurlijk uit rasechte patriotten bestaat. Dit heeft nauwkeurig aantekening gehouden van de mensen, die in betrekking stonden met de Duitsers en van de "opstapelaars" waaronder veeboeren en pachters, die zich ten koste van hun landgenoten hebben verrijkt. De boter bijvoorbeeld die aan de Duitsers moest worden geleverd voor 6 tot 8 frank het kilo, verkochten zij aan de Belgen voor 20 F en meer. Zo ging het met de rest van hun zuivelproducten eveneens. Door dit geheim comité nu zijn de huizen van die mensen gemerkt met een groot zwart kruis in teer. Te Herstal ziet men een zwarte hand met een pinhelm erboven. Velen, die dan ook de grond onder hun voeten

voelden branden, hebben gemaakt, dat ze over de grens waren vóór de geallieerde troepen terugkeerden en de regering weer aan het werk is. Want dat ze hun straf niet zullen ontgaan is zeker.